

POSTĘPOWANIE KARNE (SZP) WARUNKI DOPUSZCZALNOŚCI PROCESU

mgr Michał Basa
Katedra Postępowania Karnego WPAE Uwr

PRZESŁANKI PROCESOWE - DEFINICJA

Przesłanki procesowe

*okoliczności warunkujące wszczęcie i prowadzenie postępowania
karnego – J. Skorupka*

*Określone stany prawne i faktyczne, z którymi prawo karne
procesowe łączy dopuszczalność albo niedopuszczalność
postępowania – M. Cieślak*

PRZESŁANKI, A WARUNKI DOPUSZCZALNOŚCI

Przesłanki procesowe

Przesłanki o charakterze merytorycznym

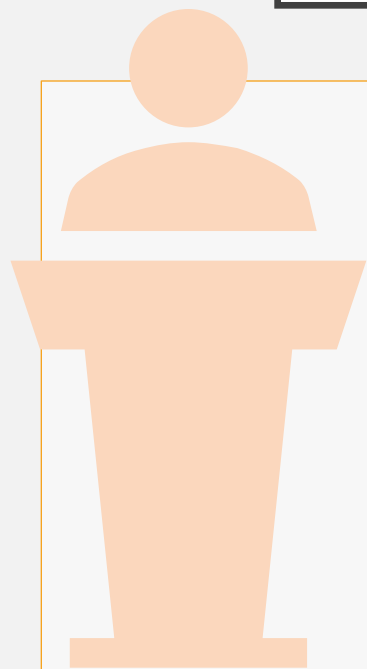
Okoliczności określone w art. 17 § 1 pkt 1 – 4 k.p.k.

Warunki dopuszczalności procesu

okoliczność, która pozwala na wszczęcie, kontynuowanie oraz orzekanie o odpowiedzialności karnej oskarżonego

okoliczności określone w art. 17 § 1 pkt 5–10 KPK, a spośród okoliczności objętych zakresem art. 17 § 1 pkt 11 KPK tylko takie, które stanowią przeszkodę do wszczęcia i prowadzenia procesu, u podstaw których nie leży merytoryczna ocena sprawy

ZŁOTA MYŚL

O odpowiedzialności karnej
oskarżonego można
decydować jedynie w procesie
prawnie dopuszczalnym.

ZAGADNIENIE PRZESŁANEK CZYNNOŚCI PROCESOWYCH

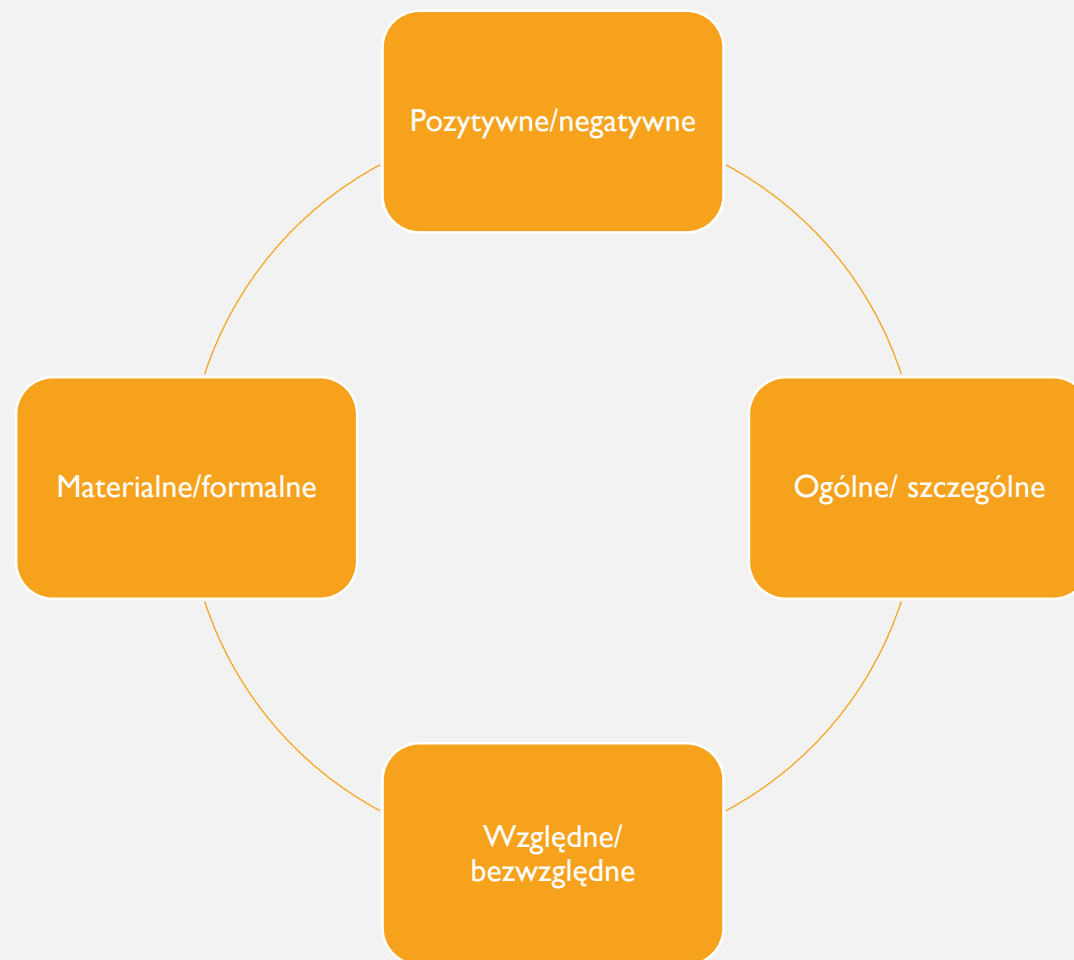
stany faktyczne i prawne, warunkujące poszczególne czynności procesowe, np. przesłanki tymczasowego aresztowania, przeszukania, kontroli i utrwalania rozmów, itd.

- Np. przesłanką przeprowadzenia przeszukania jest: „cel w postaci zatrzymania albo przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej, a także w celu znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym”

TZW. PODSTAWA FAKTYCZNA PROCESU KARNEGO

całokształt dowodów lub innych informacji o faktach, które pozwalają na rekonstrukcję określonego wycinka rzeczywistości, wraz z tą – dokonaną choćby prowizorycznie – rekonstrukcją dokonywaną zarówno na potrzeby zainicjowania i prowadzenia postępowania w określonym nurcie, jak i na potrzeby rozstrzygnięcia, do którego dany nurt procesu zmierza

PODZIAŁ PRZESŁANEK

PRZESŁANKI POZYTYWNE I NEGATYWNE

pozytywne

Okoliczności, które warunkują dopuszczalność wszczęcia i prowadzenia postępowania

Np. podleganie jurysdykcji polskich sądów karnych

negatywne

Okoliczności powodujące niedopuszczalność postępowania

Np. Śmierć oskarżonego

PRZESŁANKI OGÓLNE I SZCZEGÓLNE

ogólne

Warunkują proces
prowadzony w każdym
trybie

- Pozostawanie
oskarżonego przy życiu,
- Podleganie
orzecznictwu polskich
sądów

szczególne

Warunkując szczególny
tryb postępowania lub
odmianę procesu

Np. „okoliczności
sprawy nie budzą
wątpliwości” –
przesłanka
postępowania
nakazowego

PRZESŁANKI BEZWZGLĘDNE I WZGLĘDNE

bezwzględne

Warunkują dopuszczalność postępowania w każdym układzie procesowym przeciwko danej osobie.

- Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu,
- Niepopęlnienie czynu

względne

Warunkują dopuszczalność postępowania w określonym układzie procesowym

- Brak wniosku o ściganie,
- Trwanie immunitetu formalnego

PRZESŁANKI MATERIALNE I FORMALNE

Materialne

- Decydowanie o dopuszczalności postępowania karnego i stanowiąc warunki ponoszenia odpowiedzialności karnej (np. popełnienie czynu zabronionego)
- Art. 17 par. 1 – 4 i art. 6 k.p.k.

Formalne

- Warunkują formalny byt procesu
- Art. 17 par. 1 pkt 5 oraz pkt 7 – 121

PODZIAŁ PRZESŁANEK MATERIALNYCH

Przesłanki materialne

uniewinnienia

Brak faktycznych podstaw
oskarżenia (art. 17 par. 1 pkt
1 k.p.k.)

Brak przestępności czynu
(art. 17 par. 1 pkt 2 k.p.k.)

umorzenia

Art. 17 par. 1 pkt 3 – 4
k.p.k., abolicja, immunitety
materialne

ZAGADNIENIE ZBIEGU PRZESŁANEK PROCESOWYCH

REGUŁA 1: wszystkie przesłanki stanowią podstawę umorzenia postępowania, o ile pociągają za sobą identyczne konsekwencje procesowe

REGUŁA 2: w razie zbiegu przesłanki materialnej z formalną, prymat ma przesłanka formalna

REGUŁA 3: zbieg negatywnych przesłanek względnych i bezwzględnych powoduje zawsze umorzenie na podstawie tych drugich przesłanek, albowiem dotyczą one dopuszczalności procesu w każdym układzie procesowym

BRAK FAKTYCZNYCH PODSTAW OSKARŻENIA

- Art. 17 [Przesłanki procesowe]
- § 1. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:
 - 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
 - Niepopełnienie czynu albo brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia (art. 17 § 1 pkt 1 KPK) to stan braku tzw. faktycznej podstawy procesu.
- [WO-I 16/16 - postanowienie WSD KIRP z dnia 04-10-2016](#)

BRAK USTAWOWYCH ZNAMION CZYN ZABRONIONEGO LUB NIEPOPEŁNIENIE PRZESTĘPSTWA

BRAK USTAWOWYCH ZNAMION

- - mowa o sytuacji, w której wprawdzie miało miejsce zdarzenie historyczne, aczkolwiek w procesie subsumpcji nie da się go podciągnąć pod zestaw przedmiotowych i podmiotowych znamion czynu zabronionego
- - np. nieumyślny zabór cudzej rzeczy ruchomej,
- - jazda konno w stanie nietrzeźwości po drodze prywatnej

USTAWA STANOWI, ŻE SPRAWCA „NIE POPEŁNIA PRZESTĘPSTWA”

- - kontratypy (obrona konieczna, stan wyższej konieczności, ryzyko nowatorskie),
- - okoliczności wyłączające winę (postaci błędu, niepoczytalność, stan wyższej konieczności),
- - kontratypy części szczególnej (art. 157a par. 2 k.k.)

ZNIKOMY STOPIEŃ SPOŁECZNEJ SZKODLIWOŚCI CZYNU

- **Art. 1. [Struktura przestępstwa. Warunki odpowiedzialności]**
- **§ 2.** Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.
- - ocena stopnia społecznej szkodliwości musi być zrelatywizowana do elementów tego pojęcia, o których mowa w przepisie art. 115 par. 2 k.k.,
- **Art. 115. [Słowniczek wyrażeń ustawowych]**
- **§ 2.** Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

ZNIKOMY STOPIEŃ SPOŁECZNEJ SZKODLIWOŚCI CZYNU

- II KK 201/II - Wyrok Sądu Najwyższego, OSNKW 2012/6/60 - wyrok z dnia 15 lutego 2012 r.
- Prawomocne postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego wydane na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k., w którym stwierdzono popełnienie przez oznaczoną osobę czynu o znamionach określonych w ustawie karnej, ale o znikomym stopniu społecznej szkodliwości, stwarza stan rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. również wtedy, gdy przed wydaniem tego postanowienia osobie tej ani nie przedstawiono zarzutów, ani nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego, dopuszczając się obrazy art. 313 k.p.k.

KLAUZULA NIEPODLEGANIA KARZE

- - mowa o przypadkach, o których mowa w ustawie karnomaterialnej,
- - 31 przypadków w kodeksie karnym, w tym m. in.: dobrowolne odstąpienie od dokonania, bądź zapobiegnięcie skutkowi stanowiącemu znamię przestępstwa, dobrowolne odstąpienie od przygotowania, czynny żal współdziałającego, przekroczenie granic obrony koniecznej w świetle art. 25 par. 2a k.k. i inne.
- *Ustanowienie przez ustawodawcę odrębnej przesłanki procesowej o charakterze materialnym, jaka zawarta została w art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k., wyklucza możliwość uznania, iż tego rodzaju ujawniona w sprawie okoliczność objęta jest jednocześnie, jako kolejna przesłanka uniemożliwiająca wszczęcie i prowadzenie postępowania, desygnatem art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k.*
- **III KO 68/II - Postanowienie Sądu Najwyższego LEX nr 1055034 - postanowienie z dnia 16 listopada 2011 r.**

ŚMIERĆ OSKARŻONEGO

- - śmierć w rozumieniu fizycznym – najczęściej jest dowodem jest odpis aktu stanu cywilnego (aktu zgonu),
- *Śmierć oskarżonego zawsze stoi na przeszkodzie prowadzeniu postępowania karnego i skutkuje, co do zasady, zgodnie z unormowaniem art. 17 § 1 k.p.k., umorzeniem postępowania karnego w każdej jego fazie.*
- IV KK 602/18, Śmierć oskarżonego jako negatywna przesłanka procesowa. - Wyrok Sądu Najwyższego LEX nr 2591525 - wyrok z dnia 13 grudnia 2018 r.
-

ŚMIERĆ OSKARŻONEGO

- Fakt śmierci oskarżonego skutkuje bowiem co do zasady - zgodnie z normą art. 17 § 1 k.p.k. - umorzeniem postępowania karnego w każdej jego fazie (wyjątkiem jest sytuacja, gdy po rozpoczęciu przewodu sądowego istnieją podstawy do stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 punkty 1 i 2 k.p.k. - art. 414 § 1 k.p.k.), **a zatem, skoro okoliczność ta nastąpiła przed datą uprawomocnienia się wyroku skazującego, to zaistniało uchybienie określone w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., które winno skutkować uchyleniem wyroku sądu I instancji i umorzeniem postępowania**, niezależnie od tego, czy było ono znane sądowi II instancji. **Jedynie w sytuacji, gdyby sąd odwoławczy zmienił wyrok i uniewinnił oskarżonego z uwagi na okoliczności wymienione w art. 17 § 1 punkty 1 lub 2 k.p.k., to ujawnienie faktu śmierci oskarżonego w dacie orzeczenia tego sądu nie stanowiłoby powodu do uchylenia wyroku i umorzenia postępowania (art. 439 § 2 k.p.k.)**.
- **V KK 321/14, Skutki procesowe śmierci oskarżonego przed datą uprawomocnienia się wyroku skazującego. - Wyrok Sądu Najwyższego LEX nr 1541269 - wyrok z dnia 25 listopada 2014 r.**

PRZEDAWNNIENIE KARALNOŚCI

- - przesłanka o charakterze mieszanym – materialno – procesowym
- - o przedawnieniu karalności czynu decydują przepisy k.k.,
- **Art. 101. [Ustanie karalności]**
- **§ 1.** Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:
 - 1) 30 - gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa;
 - 2) 20 - gdy czyn stanowi inną zbrodnię;
 - 2a) 15 - gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat;
 - 3) 10 - gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata;
 - 4) 5 - gdy chodzi o pozostałe występkę;
 - 5) (uchylony).

PRZEDAWNNIENIE KARALNOŚCI

- **Art. 104. [Spoczywanie biegu przedawnienia]**
- § 1. Przedawnienie nie biegnie, jeżeli przepis [ustawy](#) nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego; nie dotyczy to jednak braku wniosku albo oskarżenia prywatnego.
- **Art. 105. [Wyłączenie przedawnienia]**
- § 1. Przepisów art. 101-103 nie stosuje się do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych.
- § 2. Przepisów art. 101-103 nie stosuje się również do umyślnego przestępstwa: zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręczeniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

PRZEDAWNIE KARAŁNOŚCI

- *Ujemna przesłanka określona w art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. ma charakter materialnoprawny i wyklucza ukaranie sprawcy. Oznaczać to musi, że jej stwierdzenie w stosunku do typu czynu zabronionego określonego w przepisie zbiegającym się kumulatywnie z innym przepisem mającym zastosowanie na podstawie art. 11 § 2 k.k. do czynu sprawcy, wyklucza możliwość skazania na podstawie tego przepisu, co powinno mieć ten skutek, że przepis ten powinien zostać wyeliminowany z podstawy skazania.*

•
II AKa 88/15, Stwierdzenie ujemnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. w stosunku do typu czynu zabronionego określonego w przepisie zbiegającym się kumulatywnie z innym przepisem mającym zastosowanie na podstawie art. 11 § 2 k.k. do czynu sprawcy. - Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu LEX nr 1755252 - wyrok z dnia 6 maja 2015 r

POWAGA RZECZY OSĄDZONEJ LUB ZAWISŁOŚĆ SPORU

- Powaga rzeczy osądzonej:
 - 1. prowadzenie kolejnego postępowania o ontologicznie ten sam czyn przed tym samym lub innym organem procesowym,
 - 2. II K 23/13 (wyrok SN z 19 lutego 2013 r.) – skazanie za czyn ciąglej stoi na przeszkodzie ponownemu postępowaniu o później ujawnione zachowania, będące elementami tego czynu, które nie były przedmiotem uprzedniego osądzenia.
- Zawisłość prawna sporu:
 - 1. toczy się postępowanie o ten sam (w znaczeniu ontologicznym czyn),
 - 2. postępowanie „toczy się” z momentem wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego,
 - 3. umarza się postępowanie później wszczęte

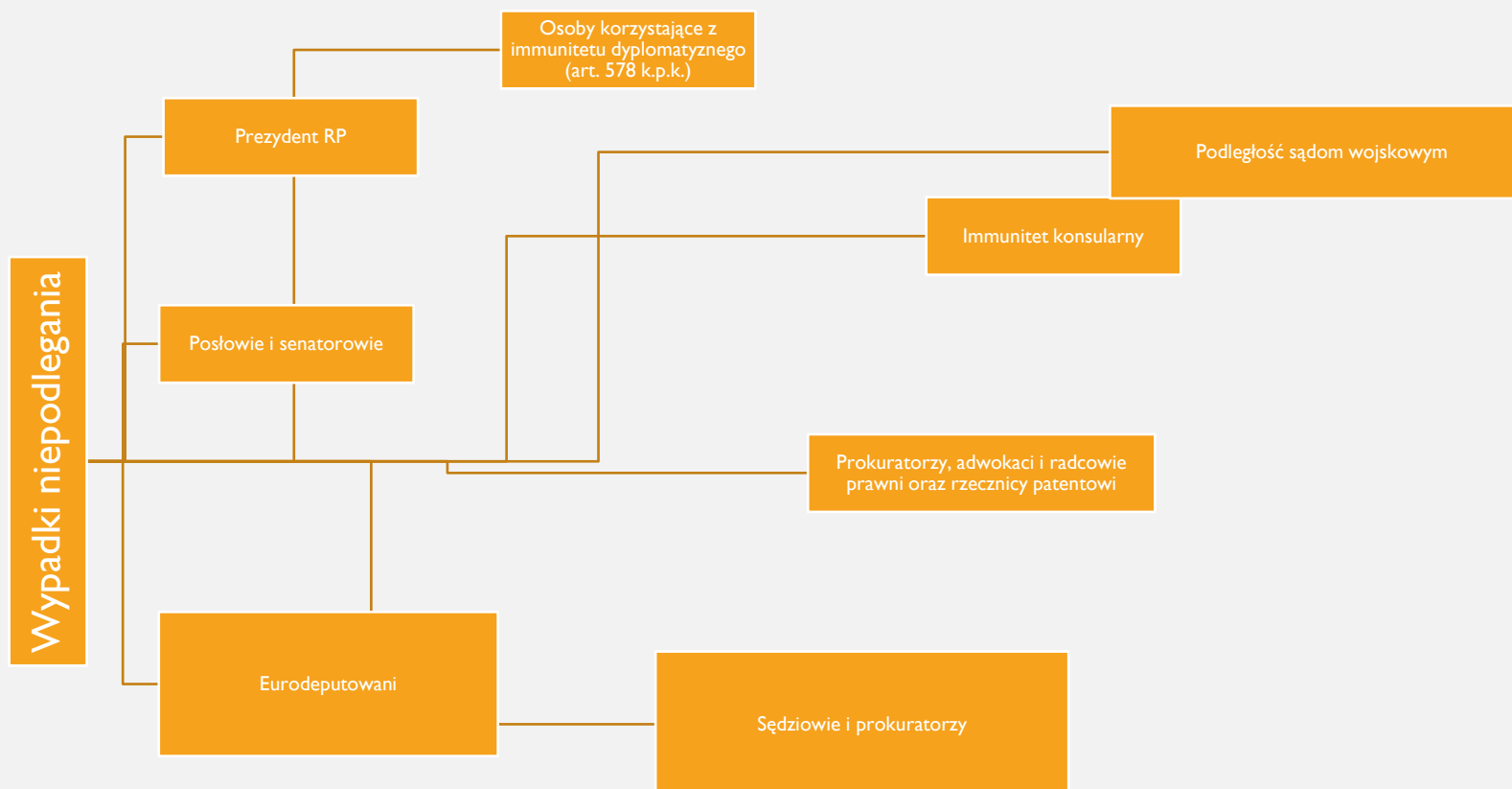
POWAGA RZECZY OSĄDZONEJ LUB ZAWISŁOŚĆ SPORU

- Art. 17. [Negatywne przesłanki procesowe]
- § 1. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:
 - 7) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się;
- Konwencja wykonawcza do układu z Schoengen:
- **Artykuł 54**
- Osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku na obszarze jednej Umawiającej się Strony, nie może być ścigana na obszarze innej Umawiającej się Strony za ten sam czyn, pod warunkiem że została nałożona i wykonana kara lub jest ona w trakcie wykonywania, lub nie może być już wykonana na mocy przepisów prawnych skazującej Umawiającej się Strony.

NIEPODLEGANIE ORZECZNICTWU POLSKICH SĄDÓW KARNYCH

- „choć omawiana przeszkoda procesowa ujęta została wyraźnie od strony podmiotowej (wyłączenie pewnej kategorii sprawców), to jednak nie sposób nie zauważyć, że niepodleganie sprawcy orzecznictwu polskich sądów karnych może wynikać zarówno z przymiotów samego sprawcy, jak i z faktu, że sprawca taki dopuścił się czynu, co do którego orzekanie nie następuje przed sądami karnymi”
- J. Skorupka (red.), Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz, legalis 2017.

NIEPODLEGANIE ORZECZNICTWU POLSKICH SĄDÓW KARNYCH – W ZAKRESIE IMMUNITETÓW MATERIALNYCH

BRAK SKARGI UPRAWNIONEGO OSKARŻYCIELA

- - w postępowaniu karnym obowiązuje zasada skargowości:
- - przesłanka o charakterze względnym,
- - możliwa do konwalidacji,
- **Art. 14. [Zasada skargowości]**
- **§ 1.** Wszczęcie postępowania sądowego następuje na żądanie uprawnionego oskarżyciela lub innego uprawnionego podmiotu.

**BRAK ZEZWOLENIA NA ŚCIGANIE - W
ZAKRESIE IMMUNITETÓW
FORMALNYCH**

Kategorie immunitetów formalnych o charakterze względnym (podlegające uchyleniu):

Posłowie i senatorowie, Prezydent RP, europosłowie, sędziowie, prokuratorzy, sędziowie TK, członkowie TS, Prezes NIK, wiceprezesi, dyrektor generalny NIK i kontrolerzy NIK, RPO, RPD, GIODO, Prezes IPN, immunitet dyplomatyczny, immunitet konsularny, immunitet organów UE

BRAK WNIOSKU O ŚCIGANIE POCHODZĄCEGO OD OSOBY UPRAWNIONEJ

- **Art. 12 [Ściganie na wniosek]**
- § 1. W sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek postępowanie z chwilą złożenia wniosku toczy się z urzędu. Organ ścigania poucza osobę uprawnioną do złożenia wniosku o przysługującym jej uprawnieniu.
- § 1a.²⁾ Uzyskanie wniosku o ściganie należy do oskarżyciela. Jeżeli powodem uzyskania wniosku jest wyłącznie uprzedzenie przez sąd stron o możliwości zakwalifikowania czynu według innego przepisu prawnego, przewidującego ściganie na wniosek, uzyskanie wniosku o ściganie należy do sądu.
- § 2. W razie złożenia wniosku o ściganie niektórych tylko sprawców obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku, o czym należy uprzedzić składającego wniosek. Przepisu tego nie stosuje się do [najbliższych](#) osoby składającej wniosek (**zasada niepodzielności wniosku**)
- § 3.³⁾ Wniosek może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu - aż do zamknięcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej. W sprawach, w których akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny, cofnięcie wniosku po rozpoczęciu przewodu sądowego jest skuteczne, jeżeli nie sprzeciwi się temu oskarżyciel publiczny obecny na rozprawie lub posiedzeniu. Ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne.

BRAK WNIOSKU O ŚCIGANIE POCHODZĄCEGO OD OSOBY UPRAWNIONEJ

Do chwili otrzymania wniosku lub zezwolenia władzy, od których [ustawa](#) uzależnia ściganie, organy procesowe dokonują tylko czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony lub zezwolenie będzie wydane (art. 17 par. 2 k.p.k.)

Niedopuszczalność procesu spowodowana **brakiem wniosku o ściganie** lub **zezwoleń władzy na ściganie** nie wyłącza postępowania w zakresie zabezpieczenia śladów i dowodów (czynności niepowtarzalne), jak i postępowanie mającego na celu uzyskanie wniosku lub zezwolenia:

- (I) Przesłuchanie pokrzywdzonego połączone z odebraniem wniosku o ściganie,
- (II) Zwrócenie się do sądu dyscyplinarnego z wnioskiem o uchylenie sędziemu immunitetu

BRAK WNIOSKU O ŚCIGANIE POCHODZĄCEGO OD OSOBY UPRAWNIONEJ

- **Art. 17. [Negatywne przesłanki procesowe]**
- § 2. Do chwili otrzymania wniosku lub zezwolenia władzy, od których [ustawa](#) uzależnia ściganie, **organy procesowe dokonują tylko czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów**, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony lub zezwolenie będzie wydane.
- Co, jeśli w toku przewodu sądowego pokrzywdzona wyjdzie za mąż za oskarżonego?
- W wypadku ustalenia w toku postępowania sądowego dotyczącego **przestępstw względnie wnioskowych**, że sprawca przestępstwa stał się dla pokrzywdzonego osobą najbliższą, konieczne jest zwrócenie się do pokrzywdzonego o złożenie oświadczenia, czy składa wniosek o ściganie, a w razie braku wniosku, postępowanie należy umorzyć. Zaniechanie tych działań prowadzi do zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 9 w zw. z art. 17 § 1 pkt 10 KPK (zob. wyr. SN z 27.8.2008 r., II KK 56/08, OSNKW 2008, Nr 11, poz. 94, s. 63).
- J. Skorupka (red.), *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, legalis 2017.

INNE OKOLICZNOŚCI WYŁĄCZAJĄCE ŚCIGANIE

Abolicja

- Generalny akt łaski

Zastrzeżenie w postępowaniu ekstradycyjnym

- Postępowanie może toczyć się tylko co do przestępstw, co do których nastąpiło wydanie

Brak zgody państwa wydającego na ściganie za dany czyn

- Niedopuszczalność prowadzenia postępowania w sprawie o ten czyn
- * chyba, że nastąpi zrzeczenie się zasady specjalności przez samego oskarżonego

INNE OKOLICZNOŚCI WYŁĄCZAJĄCE ŚCIGANIE

Konsumpcja skargi publicznej

- Prokurator po umorzeniu postępowania przygotowawczego wniesienie skargę do sądu bez uprzedniego podjęcia lub wznowienia postępowania

CZYNNOŚCI, KTÓRE MOGĄ BYĆ PODEJMOWANE MIMO NIEDOPUSZCZALNOŚCI PROCESU

Postępowanie w przedmiocie środków zabezpieczających

- Niedopuszczalność związana z brakiem możliwości przypisania winy (art. 17 par. 1 pkt 2 k.p.k.)

Postępowanie w przedmiocie
przepadku, o którym mowa w art.
45a § 2 Kodeksu karnego i art. 43a
Kodeksu karnego skarbowego.

- Klauzula niepodlegania karze (art. 17 par. 1 pkt 4 k.p.k.)
- Śmierć oskarżonego (art. 17 par 1 pkt 5 k.p.k.)
- Przedawnienie karalności (art. 17 par 1 pkt 6 k.p.k.).

ŹRÓDŁA:

- S. Waltoś, P. Hofmański (red.), *Proces Karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018 r.,
- J. Skorupka (red.), *Proces Karny*, Warszawa 2017,
- J. Skorupka (red.), *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, legalis 2017,
- P. Hofmański, M. Jeż – Ludwichowska, *Wzajemny stosunek przesłanek procesu (warunków dopuszczalności procesu i podstawy faktycznej procesu)* [w]: P. Hofmański, M. Jeż – Ludwichowska, A. Lach (red.), *System prawa karnego procesowego. Tom IV. Dopuszczalność procesu*, lex/el. 2016.